

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti

Sharqshunoslik. Востоковедение. Oriental Studies

SHARQSHUNOSLIK
ВОСТОКОВЕДЕНИЕ
ORIENTAL STUDIES

Jurnal websayti:

<https://orientalstudies.uz/index.php/os>O‘ZBEKISTON VA OZARBAIJON RESPUBLIKALARINING
TRANSPORT TRANZIT SOHASIDAGI HAMKORLIGI*Ra'noxon Abdullayeva**Tayanch doktorant,**Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti**Toshkent, O‘zbekiston**Email: abdullayevvarano.2012@gmail.com*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so‘zlar: transport, tranzit, Transkavkaz yo‘lagi, TRASEKA, O‘rta yo‘lak, Boku-Tbilisi-Kars, Zangezo‘r yo‘lagi.

Annotatsiya: Xalqaro munosabatlarga kirishish jarayonida barcha yo‘nalishlar o‘ziga yarasha muhim ahamiyatga ega. Jumladan, transport sohasidagi hamkorlik so‘ngi yillarda yanada dolzarb mavzuga aylanmoqda. Mintaqaviy mamlakatlar bilan bir qatorda, Janubiy Kavkaz davlatlaridan, Ozarbayjon Respublikasi bilan bu yo‘nalishda aloqalarni yangi bosqichga olib chiqish asosiy masalalardan hisoblanadi. Bugungi kunda Ozarbayjon Yevroosiyaning muhim transport-logistika markazlaridan biri bo‘lib, “Sharq-G‘arb” va “Shimol-Janub” xalqaro transport yo‘laklarini rivojlantirishda muhim o‘rin tutayotgani haqiqatdir. Dunyoda kechayotgan hozirgi murakkab siyosiy vaziyatda, O‘zbekiston va Ozarbayjon Respublikalarining mustaqillik davridan transport tranzit sohasidagi hamkorligi tarixini o‘rganish, ularning rivojlanish holatini tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada tarixiy retrospektiv va analiz ilmiy metodlaridan foydalangan holda ikki davlatning transport yo‘nalishida hamkorlik aloqalari keng tadqiq etildi. Milliy arxiv manbalariga tayangan holda ma‘lumotlar keng keltirildi. Transport kommunikatsiyaviy aloqalarning shakllanishi O‘zbekiston va Ozarbayjon Respublikalarining tashqi siyosatining muhim yo‘nalishlari hisoblanadi, hamda bu yo‘nalish ikki mamlakat munosabatlarining rivojlanishi va mustaxkamlanishiga ishonchli asos bo‘lmoqda. Transport tranzit sohasi bevosita iqtisodiy aloqalarning jadallashishiga olib keladi, savdo-sotiq imkoniyatlarini kengaytiradi. O‘zbekiston Respublikasi bilan Ozarbayjon Respublikasi o‘rtasida to‘g‘ridan to‘g‘ri hududiy chegara yo‘qligiga qaramay, ikki davlatning yaxshi hamkorligi mintaqadagi keng

ko'lamli hamkorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatib, tomonlarning transport yo'nalishida samarali va manfaatli aloqalarini rivojlanishiga olib kelmoqda. Shu bilan birga, 44 kunlik 2-Tog'li Qorabog' urushi Janubiy Kavkaz mintaqasining landshaftini sezilarli o'zgarishlarga olib keldi. Ozarbayjonning ishonchli g'alabasi mintaqaviy hamkorlik, o'zaro bog'liqlik va yo'laklarni shakllantirish uchun yangi imkoniyatlar ochdi. Shuningdek, "Boku-Tbilisi-Kars" hamda Zangezo'r yo'lagining roli O'zbekiston uchun o'ziga hos muhim ahamiyat kasb etadi. Hamkorlik munosabatlarini o'rganish jarayonida transport sohasi muhim yo'nalishlardan bo'lganligi va vaqt sinovidan o'tgan munosabatlar yillar davomida mustahkamlanib, zamonaviylashib yangi bosqichga kelmoqda degan xulosaga kelindi.

COOPERATION OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN AND AZERBAIJAN IN THE FIELD OF TRANSPORT TRANSIT

Ranakhan Abdullayeva,
Foundation PhD student,
University of World Economy and Diplomacy
Tashkent, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: transport, transit, Trans-Caucasian corridor, TRACECA, Middle corridor, Baku-Tbilisi-Kars, Zangezur corridor.

Abstract: In the process of entering into international relations, all areas are important in their own way. In particular, cooperation in the field of transport has become an increasingly pressing topic in recent years. Along with the countries of the region, one of the main issues is to bring relations with the Republic of Azerbaijan with the countries of the South Caucasus to a new level. Indeed, today Azerbaijan is one of the important transport and logistics centers of Eurasia and plays an important role in the development of the East-West and North-South international transport corridors. In the current difficult political situation in the world, it is important to study the history of cooperation between the Republics of Uzbekistan and Azerbaijan in the field of transport and transit since the period of independence, and to analyze the state of their development. The article, using historical retrospective and analyze methods, extensively studies the relations of cooperation between the two countries in the field of transport. Information provided based on National Archives sources. The formation of transport communication is an important aspect of the foreign policy of the republics of Uzbekistan and Azerbaijan, and this direction is a reliable basis for the development and consolidation of relations between the two countries. The transport and transit sector directly leads to the acceleration of economic relations and expands trade opportunities. Despite the fact that there is no direct territorial border between Uzbekistan and Azerbaijan, good cooperation

between the two countries has had a positive impact on large-scale cooperation in the region, as well as in the field of transport. At the same time, the 44-day 2nd Nagorno-Karabakh War significantly changed the landscape of the South Caucasus region. Azerbaijan's landslide victory opened up new opportunities for regional cooperation, interdependence and the formation of corridors. Also of particular importance for Uzbekistan is the role of the Baku-Tbilisi-Kars corridor and the Zangezur corridor. In the course of studying cooperation relations, it was concluded that the transport sector is one of the important areas and that relations that have stood the test of time are strengthened and modernized over the years, and are entering a new stage.

СОТРУДНИЧЕСТВО РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН И АЗЕРБАЙДЖАН В ОБЛАСТИ ТРАНСПОРТНОГО ТРАНЗИТА

Раънохан Абдуллаева,

Доторант,

Университет мировой экономики и дипломатии

Ташкент, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова:
транспорт, транзит,
Транскавказский коридор,
ТРАСЕКА, Средний коридор,
Баку-Тбилиси-Карс,
Зангезурский коридор.

Аннотация: В процессе вступления в международные отношения все направления важны по-своему. В частности, в последние годы все более актуальной темой стало сотрудничество в сфере транспорта. Наряду со странами региона, одним из главных вопросов является вывод на новый уровень отношений с Азербайджанской Республикой со странами Южного Кавказа. Действительно, сегодня Азербайджан является одним из важных транспортно-логистических центров Евразии и играет важную роль в развитии международных транспортных коридоров «Восток-Запад» и «Север-Юг». В нынешней сложной политической ситуации в мире важно изучить историю сотрудничества Республик Узбекистан и Азербайджан в сфере транспорта и транзита с периода независимости, проанализировать состояние их развития. В статье с использованием научных методов, исторической ретроспективы и анализа широко исследованы отношения сотрудничества двух стран в сфере транспорта. Информация предоставлена на основе источников Национального архива. Формирование транспортных коммуникационных связей является важным направлением внешней политики Узбекистана и Азербайджанской Республики, а также надежной основой для развития и укрепления отношений двух стран. Транспортно-транзитный сектор напрямую ведет к ускорению экономических отношений, расширяет торговые возможности. Несмотря на то, что между

Узбекистаном и Азербайджаном нет прямой территориальной границы, хорошее сотрудничество между двумя странами положительно сказалось на широкомасштабном сотрудничестве в регионе, а также в сфере транспорта. В то же время 44-дневная 2-я Нагорно-Карабахская война существенно изменила ландшафт Южно-Кавказского региона. Убедительная победа Азербайджана открыла новые возможности для регионального сотрудничества, взаимозависимости и формирования коридоров. Также особое значение для Узбекистана имеет роль коридора «Баку-Тбилиси-Карс» и Зангезурского коридора. В ходе изучения отношений сотрудничества был сделан вывод, что транспортная сфера является одной из важных сфер и что отношения, прошедшие испытание временем, с годами укрепляются и модернизируются, и выходят на новый этап.

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi geografik jihatdan yopiq davlat bo‘lganligi uchun transport tranzit yo‘llarini rivojlantirish masalasi har doim dolzarb bo‘lgan. Davlatimiz rahbari 19-sentabr kuni Nyu-York shahridagi Birlashgan Millatlar Tashkiloti bosh qarorgohida BMT Bosh Assambleyasi 78-sessiyasida so‘zlagan nutqida¹ Mintaqamiz iqtisodiy rivojlanish markaziga, Sharq va G‘arbni, Shimol va Janubni bog‘laydigan transport-kommunikatsiya ko‘prigiga aylanib borayotganini ta’kidladi. Bu yo‘lda Yangi tashqi siyosiy yo‘limizni davom ettirib, hamkorlik aloqalarimizni kengaytirish, rivojlantirish va transport sohasidagi zamonaviy izlanishlarni olib borish muhim ahamiyat kasb etadi. O‘z navbatida, hozirda mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar qabul qilinayotgan qaror va qonunlarda o‘z aksini topgan, umuman transport infratuzilmasini rivojlantirish sohasida belgilangan vazifalar muhim va ularni amalga oshirish zarurligi qator hujjatlarda qayd etilib kelinmoqda. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 02.12.2017 yildagi PQ-3422-sonli “2018 — 2022 yillarda transport infratuzilmasini takomillashtirish va yuk tashishning tashqi savdo yo‘nalishlarini diversifikatsiyalash chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi qarorida quyidagilar belgilangan: transport sohasidagi — temir yo‘l, avtomobil va aviatsiya transportini yanada rivojlantirish hamda ularning moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, yuk tashish bo‘yicha ular tomonidan ko‘rsatilayotgan xizmatlar darajasi va sifatini oshirish, xalqaro logistika markazlarini barpo etish, xalqaro ahamiyatdagi avtomobil yo‘llarini, yo‘l bo‘yidagi zarur infratuzilmani qurish va rekonstruksiya qilish, yuk tashishda transportlarning o‘tkazish qobiliyatini ko‘paytirish, shaffof va raqobat muhitini yaratish, harakat tarkibi parkini kengaytirish va Davlat chegarasidagi o‘tish punktlarining maksimal darajada bexatar faoliyat yuritishi shart-sharoitlarini ta‘minlash² kabi masalalar mamlakatimiz transport sohasini rivojlanishining asosidir. Bu o‘z navbatida transport tranzit yo‘lida xalqaro munosabatlarga kirishish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi.

¹ <https://president.uz/oz/lists/view/6679>

² 2018 — 2022 yillarda Transport infratuzilmasini takomillashtirish va yuk tashishning tashqi savdo yo‘nalishlarini diversifikatsiyalash chora-tadbirlari to‘g‘risida, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 02.12.2017 yildagi PQ-3422-son <https://lex.uz/docs/3436209#4730712>

Shu bilan birga O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023 yil 11 sentabrda imzolangan PF-158 sonli ““O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmonida II. Barqaror iqtisodiy o‘shish orqali aholi farovonligini ta‘minlash yo‘nalishining 53-maqsadida O‘zbekiston Respublikasining global transport-logistika tarmoqlariga integratsiyasini chuqurlashtirish va milliy transport tizimining salohiyatini oshirish islohotlari o‘z aksini topgan. Shuningdek, 2023 yil 23-24 avgustda Shavkat Mirziyoyev Ozarbayjon Respublikasiga tashrifi doirasida Ozarbayjon Respublikasi Prezidenti Ilhom Aliyev bilan transport sohasida hamkorlikni rivojlantirish, jumladan, Kaspiy dengizi orqali o‘tuvchi O‘rta yo‘lak bo‘ylab tranzit yuk tashish hajmini oshirish, logistika va port infratuzilmasini birgalikda rivojlantirishning eng muhim masalalarini muhokama qildilar. Ikki davlat o‘rtasida transport sohasida tuzilgan yangi kelishuvlar barqaror eksport tovar oqimini tashkil qilish uchun yaxshi imkoniyat hisoblanadi. O‘zaro bir biri bilan bog‘liq bu munosabatlar, nafaqat transport sohasida, balki iqtisodiy, ijtimoiy, gumanitar sohada mustaxkam hamkorlikning asosini tashkil qiladi.

Mustaqillikni qo‘lga kiritgan O‘zbekiston va Ozarbayjon Respublikalari diplomatik hamkorlikni yo‘lga qo‘yib, barcha yo‘nalishlarda munosabatlarga kirishishni boshlagan. Jumladan, transport tranzit sohasida hamkorlikni kengaytirish masalasi ham muhim hisoblangan.

Talex Ziyadov ta‘kidlaganidek, Ozarbayjon quruqlikdagi o‘shib borayotgan kontinental savdo uchun tabiiy chorraha hisoblanadi va uning geostrategik joylashuvi Yevropa, Osiyo, Yaqin Sharq va O‘rta yer dengizi mintaqasining transport tarmoqlari va bozorlarini bog‘lash uchun kalitdir. Ozarbayjon strategik chorraha sifatida Xitoy va Markaziy Osiyodan Yevropaga, Hindiston va Erondan Rossiyaga tez o‘shib borayotgan tranzit yuk tashishlarini o‘z ichiga oladi.³ Shuning uchun ham Ozarbayjon bilan transport sohasida hamkorlikning jonlanishi muhim hisoblanadi. Mexdiyev E. e‘tirof etganidek, Ozarbayjon Yevroosiyo makonida yangi transport-logistika yo‘nalishlarini shakllantirishda faol ishtirok etib, Janubiy Kavkaz mintaqasining geosiyosat va geoiqtisodiyotida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Ozarbayjonda mamlakat tranzit salohiyatidan samarali foydalanish uchun barcha zarur transport imkoniyatlari yaratilgan.⁴ Zamonaviy texnologik transport logistika salohiyatini oshirishga harakat qilayotgan Ozarbayjon so‘ngi yillarda yetarlicha yutuqlarga erishdi. Transport yordamida Ozarbayjonga yuk oqimini jalb qilish uchun mamlakat hududi orqali tranzit tashish vaqtini qisqartirish muhim va bu borada ma‘lum natijalarga erishish yo‘lida 2015 yilda Ozarbayjonda tranzit yuklarni tashish bo‘yicha Muvofiqlashtiruvchi kengash tuzilgan. Kengash Ozarbayjon hududi orqali avtomobil transporti, temir yo‘l, dengiz transporti, dengiz portlari va dengiz terminallari orqali tranzitni jadal amalga oshirishga, shuningdek, “yagona darcha” tamoyilini joriy etishga hissa qo‘shdi.⁵

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasida ham so‘ngi yillarda ko‘plab islohotlar olib borilmoqda. O‘zbekiston Prezidenti Shavkat Mirziyoyev 2023 yil 25 sentabrda temir yo‘l sohasini isloh qilish bo‘yicha ustuvor vazifalar muhokamasi yuzasidan yig‘ilish o‘tkazdi.⁶ Ko‘plab muhim takliflar va vazifalar ko‘rib chiqildi. Jumladan, Raqamli texnologiyalar vazirligi bilan birgalikda “yagona darcha” tamoyili orqali yuk hujjatlarini elektron rasmiylashtirish, vagonlarga GPS o‘rnatish va onlayn ombor axborot tizimini ishga tushirish vazifasi qo‘yildi.

³ Taleh Ziyadov Azerbaijan The New Silk Roads. Transport and Trade in Greater Central Asia Edited by S. Frederick Starr Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2007 page 304

⁴ Мехдиев Э.Т. Азербайджан в системе международных транспортных коридоров / Э.Т.Мехдиев, И.А.Гулиев // Евразийский юридический журнал. 2017. №1 (104). — С. 59-61.

⁵ Мехdiyev E.T. Азербайджан системе международных транспортных коридоров / Э.Т.Мехдиев, И.А.Гулиев // Евразийский юридический журнал. 2017. №1 (104). — С. 59-61

⁶ https://uza.uz/oz/posts/temir-yol-sohasini-isloh-qilish-boyicha-takliflar-korib-chiqildi_523204

Yevropa Ittifoqi ham o'z navbatida Ozarbayjonning mintaqada muhim roli bor ekanligini amalda ko'rsatdi. 2022 yil 18 iyulda Yevropa Ittifoqi Ozarbayjon bilan "Energetika sohasida strategik hamkorlik to'g'risida"gi anglashuv memorandumini imzoladi. Bokudagi ko'p sonli uchrashuvlar faqat energiya sohasida emas, balki Ozarbayjon bilan xalqaro munosabatlarni yangi bosqichga olib chiqish yo'lidagi harakatlar sifatida baholanmoqda. Shuningdek, Transport tranzit borasida ham xalqaro munosabatlarni mustahkamlash muhim ekanligi haqiqat, Ozarbayjonni Kaspiy Dengizining sharqiy sohiliga yo'naltirilgan YIning umumiy tranzit markazi sifatidagi rolini memorandum orqali bildirmoqda. Bu haqda caliber.az saytidagi maqolada e'tirof etilganidek, Bryussel endi Ozarbayjon Yevropa Ittifoqining Markaziy Osiyo bilan munosabatlarini chuqurlashtirish uchun "darvoza"ga aylanishi kerakligini rasman tan oldi.⁷ Bu yo'lda amaliy natijalarning YIning Ozarbayjon bilan bir qatorda Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan aloqalarining yanada kengayayotganida ko'rish mumkin. Shu bilan birga, Ozarbayjonning ham Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan va Markaziy Osiyo davlatlarining Ozarbayjon bilan ham munosabatlarida jadal suratlardagi rivojlanish bevosita ko'p vektorlik tashqi aloqalarning manfaatlar to'qnashuvidagi amaliy natijasi hisoblanadi. Markaziy Osiyo bilan Janubiy Kavkaz mamlakatlari Yevropa va Osiyoni bog'lovchi muhim bo'g'in sifatida ko'riladi, shuning uchun O'zbekiston va Ozarbayjon tashqi siyosatidagi ustuvor yo'nalishlaridan biri transport sohasi hisoblanadi.

Transport aloqalarining tarixiy tahlili. Ozarbayjon va O'zbekiston munosabatlari tarixi uzoq davrlarga borib taqaladi. Ikki xalqning tili, dini va qadriyatlarini yaqinligi sababli o'zaro munosabatlarda ham iliqlik mavjud. Mustaqillikning dastlabki yillarida xalqaro munosabatlardagi krizislarga qaramay, mamlakat rahbarlarining irodasi va to'g'ri tashqi siyosiy yo'nalishi natijasida aloqalar tizimli yo'lga qo'yildi. Manfaatli transport aloqalarni o'rnatish yo'lida, 1996 yil 13 mayda Saraxsda imzolangan Ozarbayjon Respublikasi, Gruziya, Turkmaniston va O'zbekiston Respublikalari o'rtasidagi bitim muhim tarixiy hujjat bo'ldi. Uning ahamiyati yuqori darajada bo'ldi va bu bitim qayd etilgan mamlakatlar o'rtasida nafaqat transport kommunikatsiyaviy aloqalar, balki iqtisodiy munosabatlarning ham jadallashishi kuzatildi. Bu xalqaro transport tranzit tizimini yaratilishi mintaqadagi boshqa mamlakatlarni ham qiziqtirib, 1997 yil Tojikiston Respublikasi, Bolgariya Respublikasi va Qirg'iziston Respublikasi, 1998 yilda Armaniston Respublikasi ushbu bitimga qo'shildi.⁸ Shu tariqa ushbu bitimning amaliy maydoni kengayib bordi. Transkavkaz marshruti eng qisqa va samarali tranzit yo'l hisoblanadi. Transkavkaz yo'lagi Toshkent – Ashxobod – Turkmanboshi (sobiq Krasnovodsk) – Boku – Poti orqali o'tadi, undan keyin parom orqali Qora dengiz orqali yuk Ruminiyaning Konstantiya portiga yoki Bolgariyaning Varna portiga boradi. Aytish lozimki, Transport tranzit sohasidagi hamkorlik Transkavkaz marshruti orqali Tovar va mahsulotlar tashilgan, 90 yillarning o'rtalaridan 99 yillargacha ularning miqdori sezilarli darajada yildan yilga o'sib borgan. Jumladan, 1996 yilda 100 ming tonna yuk tashilib, 50 ming tonnasi paxta tolasi bo'lsa, 50 ming tonnasi don mahsulotlari tashkil qilgan. 1997 yilda bu ko'rsatkich ortib, 285 ming tonnani tashkil qilgan, shundan 180 ming tonna import, 105 ming tonna eksport mahsulotlari hisoblangan.⁹ Bir yilning ichida ikki barobar ortgan bu ko'rsatkich transport va iqtisodiy aloqalarning yuqori darajada yo'lga qo'yilganini ko'rsatadi.

Shuningdek, 1998 yilda O'zbekiston ushbu yo'nalish bo'yicha 90 ming tonnadan ortiq paxta eksport qilgan. Ammo 1999 yilda bu yuklar ikki barobar kamaydi. Toshkent Qozog'iston

⁷ EU looks to Azerbaijan for Central Asian connections <https://caliber.az/en/post/96539/>

⁸ Milliy Arxiv materiallari Fond M -37, R-1, Y-1758, bet 111

⁹ MA materiallari Fond M-37, R-1, Y-2917, bet 132

orqali tranzit o'tkazish bo'yicha Ostona bilan muzokaralarni boshladi. Sababi, Turkmaniston juda murakkab viza tizimini yo'lga qo'ygan va yuqori tranzit tariflarini o'rnatgan (u tranzitga 50 foizlik chegirma bo'yicha kelishuvga amal qilmagan va O'zbekistondan yuk tashishdan 20 foiz QQS undirgan). Bularning barchasi Ozarbayjon tomonidan undiriladigan 20% QQS bilan birgalikda O'zbekiston tovarlari narxini oshirdi.¹⁰ Aynan shu davrlarda temir yo'l orqali yuk tashish ko'rsatkichlari pasaya boshladi. Bitim asosida 50 foizlik chegirmani bermagan tomon bilan muzokaralar olib borilgan.

TRASEKA dasturining amaliy jihatlari. Ozarbayjon va Gruziya rahbariyati tashabbusi bilan 1998-yil sentyabr oyida Boku shahrida "TRASEKA – tarixiy ipak yo'lining tiklanishi" xalqaro konferensiyasi bo'lib o'tdi. Yevropa Ittifoqining TRASEKA dasturi asosida "Yevropa-Kavkaz-Osiyo yo'lagini rivojlantirish bo'yicha xalqaro transport bo'yicha asosiy ko'p tomonlama bitim" imzolandi va Boku deklaratsiyasi qabul qilindi. O'tgan davr mobaynida TRASEKA dasturi doirasidagi asosiy ko'p tomonlama shartnoma shartlarini bajarish maqsadida hududda transport infratuzilmasini rivojlantirishga qaratilgan muhim ishlar amalga oshirildi.¹¹ Tbilisida 2000 yil 10 martda "Yevropa-Kavkaz-Osiyo" transport yo'lagi bo'yicha birinchi hukumatlararo yig'ilish (konferentsiya) bo'lib o'tdi. Yevropa-Kavkaz-Osiyo yo'nalishi bo'yicha faol tranzit tovar mahsulotlar tashilgan. Jumladan, 1999 yilda 65 ming tonna tovar O'zbekistondan jo'natilgan va 40 ming tonna tovar O'zbekistonga keltirilgan.¹² 2000 yilga kelib, Ozarbayjondan O'zbekistonga temir yo'l orqali 50 ming tonna yuk tashilgan. Ozarbayjon Respublikasi hududidan foydalangan holda TRASEKA yo'lagi bo'yicha O'zbekiston Respublikasi eksport-import yuklarini temir yo'l orqali tashish hajmi 224 ming tonnadan ortiqni, shu jumladan eksport 139 ming tonnani, import 85 ming tonnani tashkil etgan.¹³

Shuningdek, 2008 yil 4 dekabr kuni Bokuda TRASEKAga a'zo o'n ikki davlat transport vazirlarining o'ninchi yubiley konferensiyasi bo'lib o'tdi. Uchrashuvda Asosiy kelishuv taraflari delegatsiyalari, TRASEKA Hukumatlararo komissiyasi Doimiy kotibiyati, Yevropa komissiyasi, shuningdek, manfaatdor davlatlar va xalqaro tashkilotlar vakillari ishtirok etdi. Yubiley uchrashuvi "TRASEKA yo'lagini rivojlantirish bo'yicha xalqaro transport bo'yicha asosiy ko'p tomonlama bitim"ning 10 yilligiga va Yevropa Ittifoqining TRASEKA dasturi qabul qilinganining 15 yilligiga bag'ishlandi. Anjumanda TRASEKAni qo'shni davlatlarga ham kengaytirish, tashkiliy tuzilmani mustahkamlash bo'yicha takliflar bildirildi. Tadbir yakunida TRASEKA ishtirokchi-mamlakatlarining transport vazirlari tomonidan bayonot qabul qilindi. Ishtirokchi davlatlar yig'ilishlari davomida loyihalar va ularning qay tarzda amalga oshirilayotgani yangi g'oyalar va takliflar qabul qilinib borilgan. Hozirgi vaqtda TRASEKA Yevropa-Kavkaz-Osiyo xalqaro transport koridorini rivojlantirish g'oyasi bilan birlashgan 13 ta ishtirokchi-davlatning transport tizimini o'z ichiga oladi.¹⁴

2019 yil 6 dekabrda Boku shahrida Yevropa-Kavkaz-Osiyo yo'lagini rivojlantirish bo'yicha xalqaro transport bo'yicha asosiy ko'p tomonlama bitim imzolanganining 20 yilligiga bag'ishlangan xalqaro konferentsiya va (IGC) TRASEKA Hukumatlararo komissiyaning o'n to'rtinchi yillik yig'ilishi bo'lib o'tdi. Yig'ilishda Ozarbayjon Respublikasi Prezidenti Ilhom

¹⁰ T.Abdullayeva, "Markaziy Osiyoda transport infratuzilmasi: holati va istiqbollari", Markaziy Osiyo va Kavkaz, №3 (9), 2001, bet. 149.

¹¹ А.Г. Пилин. Транзитный потенциал стран Южного Кавказа // Транспорт связи новых независимых государств: Особенности факторы развития М.2013 стр.126

¹² MA materiallari Fond M-7 R-1 Y-722 bet 149

¹³ MA materiallari Fond M-7 R-1 Y-722 bet 65

¹⁴ <http://www.traceca-org.org/ru/o-traseka/istorija-traseka/>

Aliyevning qutlov nutqi e'lon qilindi unda: "Ozarbayjon Respublikasi Yevropa-Kavkaz-Osiyo mintaqasida transport yo'laklari va ular bilan bog'liq infratuzilmani rivojlantirish muhimligini e'tirof etgan holda, qator loyihalarni amalga oshirishga sarmoya kiritadi va ikki tomonlama va ko'p tomonlama asosda hamkorlik qiladi. Shu o'rinda alohida ta'kidlamoqchimanki, Ozarbayjon mintaqa uchun muhim loyihalar tashabbuskori bo'lgan holda, Boku-Tbilisi-Jayhon, Boku-Tbilisi-Kars temir yo'li kabi muhim xalqaro loyihalarning ham asosiy ijrochisi hisoblanadi.

Transport sohasida hamkorlikka katta e'tibor qaratayotgan Ozarbayjon Respublikasi Dasturning kelgusi davrdagi faoliyatini mamlakatlarimiz transport sohalarini rivojlantirish nuqtai nazaridan yangi bosqichning boshlanishi deb baholaydi",¹⁵ — deyiladi murojaatda.

Tarixiy hamda arxiv ma'lumotlarini tahlil qilib, O'zbekiston - Ozarbayjon Tranzit aloqalar bora bora yaxshi yo'lga qo'yilganligini guvohi bo'ldik. Ikki davlat temir yo'l ma'muriyati TRASEKA tranzit yo'lagi bo'ylab yuk tashish hajmini oshirish bo'yicha muvaffaqiyatli hamkorlik qilgan. Xususan, Qumko'l konining xom nefti va Janubiy Qozog'istondan Qora dengizdagi Batumi portiga neft mahsulotlarini O'zbekiston Respublikasi hududi orqali tranzit qilish uchun qulay sharoitlar yaratilgan. 2001 yilda 240,0 ming tonna neft va neft mahsulotlari aynan O'zbekiston hududi bo'ylab olib o'tilgan. O'sha yili O'zbekiston Respublikasi tomonidan Ozarbayjon Respublikasi hududi orqali tranzitda olib o'tiladigan yuklar hajmi 1,4 barobar oshgan¹⁶ va arxiv ma'lumotlariga ko'ra 51 ming tonnani tashkil qilgan.¹⁷ Tarixiy faktlar ikki davlatning tranzit borasida manfaatli hamkorlik qilgani va bu ikki davlatning iqtisodiy o'sishi uchun ijobiy ta'sir qilganini ko'rsatmoqda.

Boku-Tbilisi-Axalkalaki-Kars temir yo'li manfaatlar to'qnashuvi nuqtasida. O'rta yo'lakning asosiy loyihalaridan hisoblanmish, Boku-Tbilisi-Axalkalaki-Kars temir yo'lining ishga tushirilishi bevosita mintaqadagi barcha davlatlarning manfaatlarining to'qnashuviga olib kelmoqda. Ushbu yo'lak faqat ishtirokchi mamlakatlarga foyda keltirmay, balki mintaqada joylashgan barcha davlatlar uchun foydali hisoblanadi. Ko'plab davlatlar savdo-sotiq maydonini kengaytirish, iqtisodiy aloqalarni mustaxkamlash yo'lida arzon, tez, qulay hamda ishonchli yo'lni izlaydi. Tezlik muammosini hal qilish yo'lida muhim qadam 2007 yil 21 noyabrda, Boku-Tbilisi-Kars temir yo'li qurilishi boshlanganida qo'yildi. Ushbu loyiha Gruziya va Turkiya chegarasi orqali Yevropa temir yo'lini Janubiy Kavkaz va Markaziy Osiyo orqali Sharqiy Osiyo bilan bog'laydigan temir yo'lining bir qismini qurishni o'z ichiga oladi.¹⁸ Loyiha Xitoy va Yevropa o'rtasidagi transport aloqasini ta'minlashga mo'ljallangan va barqarorlik va xavfsizlikka xizmat qiladi. Boku-Tbilisi-Kars temir yo'l liniyasi Sharq-G'arb transport yo'lagining asosiy bo'g'ini hisoblanadi, Dengiz orqali yuk tashish bilan solishtirganda, Boku-Tbilisi-Kars temir yo'li Xitoydan Yevropaga tovarlarni yetkazib berish muddatini ikki baravarga qisqartiradi. Shuning uchun Boku-Tbilisi-Kars temir yo'li strategik ahamiyat kasb etadi.

Siyosatshunos, Rovshan Ibragimov "Kavkaz gazetasi" muxbiri bilan suhbatda eslatganidek, dastlab "Boku-Tbilisi-Kars" loyihasi geosiyosiy edi, ammo vaqt o'tishi bilan muhim geoiqtisodiy ahamiyatga ega bo'ldi. "Gruziya orqali Turkiyaga temir yo'lining geosiyosiy ma'nosi Ozarbayjon hududlarini bosib olish munosabati bilan Ozarbayjonning Armanistonga qarshi sanksiyalari siyosatini davom ettirishdan iborat, bu Yerevanni mintaqaviy makroiqtisodiy

¹⁵ <http://www.traceca-org.org/ru/o-traseka/istorija-traseka/>

¹⁶ MA materiallari Fond M-7 R-1 Y-722 bet 13

¹⁷ MA materiallari Fond M-7 R-1 Y-722 bet 7

¹⁸ Rovshan Ibrahimov The Development of the Transport Sector in Azerbaijan: The Implementation and Challenges //Caucasus International 2016 page 106

loyihalardan ajratish strategiyasining bir qismidir. Loyiha 1997 yilda ishlab chiqilganida, u birinchi navbatda geosiyosiy deb hisoblangan, ammo hozirgi vaqtda u Ozarbayjonning asosiy geoiqtisodiy loyihalaridan biri hisoblanadi.¹⁹ Iqtisodiy aloqalar, manfaatlar to'qnashuvi ba'zida siyosiy masalalardan ustun kelib to'siqlar va muammolarning samarali yechimlariga olib keladi. Boku-Tbilisi-Karsning ishga tushirilishi muqarrar ravishda mintaqa mamlakatlari va ularning qo'shnilarining savdo-iqtisodiy munosabatlarini va ular orasidagi yo'lovchi oqimlarini kuchaytiradi va chuqurlashtiradi. Bu borada faktlarni keltiradigan bo'lsak, 2022-yilda "Boku-Tbilisi-Kars" temir yo'l liniyasi bo'ylab 432 ming 284 tonna yuk tashilgan bo'lsa, jami 2017-2022 yillarda ushbu yo'nalish bo'yicha umumiy yuk tashish hajmi 1 million 347 ming 585 tonnani tashkil etdi.²⁰

Shuningdek, Togrul Ismoil e'tirof etganidek, "Mamlakatlar o'rtasidagi temir yo'l aloqasi arzonlashishi muhim, ya'ni loyihada ishtirok etayotgan mamlakatlar aholisining harakatchanligi oshadi. BTK bo'ylab tezyurar poyezdlar harakatlanar ekan, yo'l turli mamlakatlardan mintaqaga yanada ko'proq odamlar oqimini olib kelish imkoniyatini beradi, shuning uchun ham bir-birimiz bilan, ham butun dunyo bilan ijtimoiy-madaniy aloqalarimiz yanada mustahkamlanadi. Ishonchli yuk tashish iqtisodiy barqarorlikni keltirib chiqaradi, biznesni kuchaytiradi, Rossiya va Osiyo bilan aloqalarni kengaytiradi va bularning barchasi o'zaro tushunish va siyosiy barqarorlikning oshishiga olib keladi".²¹

Shuning uchun, ushbu yo'nalish O'zbekiston uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. O'zbekiston ushbu loyihada ishtirok etishdan manfaatdor. O'zbekiston Prezidentining "2018 yildan 2022 yilgacha bo'lgan davrda transport infratuzilmasini takomillashtirish va yuklarni tashishning tashqi savdo yo'nalishlarini diversifikatsiya qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga²² muvofiq Boku-Tbilisi-Axalkalaki-Kars temir yo'l liniyasi portlarga chiqish va tranzit tashishlarni amalga oshirish belgilab qo'yildi.

Ozarbayjon xalqaro munosabatlarni tahlil qilish markazi raisi Farid Shafiyevning so'zlariga ko'ra, O'zbekistonning faol tashqi siyosati Markaziy Osiyo va Kavkaz o'rtasidagi hamkorlikning yangi istiqbollari ochmoqda. Shuningdek, Farid Shafiyevning fikricha, cheklovlar kuchayib borayotgani va Yevropa va Xitoy bog'lovchi xalqaro transport arteriyalarining amalda yopilishi sharoitida Markaziy Osiyo, Kaspiy dengizi, Kavkaz orqali va undan keyin Yevropaga yuk tashishni ko'paytirish masalasi dolzarb bo'lib bormoqda.²³ Mutaxassis O'zbekiston va Ozarbayjon o'z navbatida transport sohasida hamkorlikni kuchaytirib, transport-kommunikatsiya salohiyatini yanada ochishga, savdo, energetika va sanoat kooperatsiyasi sohasidagi hamkorlikni rivojlantirish yo'lida ijobiy qadamlar qo'yayotganini e'tirof etdi.

¹⁹ Железнодорожный проект века "Баку-Тбилиси-Карс" введен строй, Вестник Кавказа 2017 <https://vestikavkaza.ru/news/ZHeleznodorozhnyy-proekt-veka-Baku-Tbilisi-Kars-vveden-v-stroy.html>

²⁰ Грузоперевозки по железнодорожной линии Баку-Тбилиси-Карс превысили 1 млн тонн. <https://report.az/ru/infrastruktura/gruzoperevozki-po-zheleznodorozhnoj-linii-baku-tbilisi-kars-prevysili-1-mln-tonn/>

²¹ Железнодорожный проект века "Баку-Тбилиси-Карс" введен строй, Вестник Кавказа 2017 <https://vestikavkaza.ru/news/ZHeleznodorozhnyy-proekt-veka-Baku-Tbilisi-Kars-vveden-v-stroy.html>

²² 2018 — 2022 yillarda Transport infratuzilmasini takomillashtirish va yuk tashishning tashqi savdo yo'nalishlarini diversifikatsiyalash chora-tadbirlari to'g'risida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 02.12.2017 yildagi PQ-3422-son <https://lex.uz/docs/3436209#4730712>

²³ Активная внешняя политика Узбекистана открывает новые перспективы сотрудничества между Центральной Азией и Кавказом <https://isrs.uz/ru/xorijiy-ekspertlar-fikri/aktivnaa-vnesnaa-politika-uzbekistana-otkrivaet-novye-perspektivy-sotrudnicestva-mezdu-centralnoj-aziej-i-kavkazom>

Zangezo‘r yo‘lagining ahamiyati. O‘zbekiston Respublikasi Ozarbayjonni Respublikasini har doim qo‘llab kelgan. Ozarbayjon Respublikasining Zangezo‘r yo‘lagini ochish masalasi ham bundan mustasno emas. Bizga ma‘lumki, Ozarbayjon hukumati urushdan (44 kunlik) keyin ozod qilingan hududlarda keng qamrovli qayta qurish kompaniyalarini boshlab yuborgan. Ushbu sa‘y-harakatlar doirasida Sharqiy Zangezo‘r iqtisodiy zonasini tashkil etib, Yangi iqtisodiy zona Ozarbayjonning Sharqiy Zangezo‘ridan boshlanib, hozirgi Armanistondagi Zangezo‘r viloyatining qolgan qismidan o‘tib, Ozarbayjonning dengizga chiqish imkoni bo‘lmagan eksklavi Naxchivanga tutashadigan Zangezo‘r yo‘lagini ochishni rejalashtirgan. Prezident Ilhom Aliyev 2020-yil 12-noyabr kuni Istanbulda bo‘lib o‘tgan Turkiy davlatlar tashkiloti sammitida “O‘ylaymanki, Zangezo‘r yo‘lagining ochilishi transport sohasida butun mintaqa uchun yangi imkoniyatlarni ochadi.” - degan edi.²⁴

Ozarbayjon hukumati Zangezo‘r yo‘lagi kabi mintaqaviy transport loyihalari tinchlik va hamkorlikka yordam berishi va yangi imkoniyatlar yaratishiga ishonchi komil. Ayrim tahlilchilarga ko‘ra, yo‘lak Sharq-G‘arb va Shimol-Janub transport yo‘laklarida muhim bo‘g‘inga aylanadi, bu mintaqadagi barcha mamlakatlarga foyda keltiradi va Yevroosiyo savdo-sotiq va transport kommunikatsiyalarini mintaqa mamlakatlari bilan bog‘laydi.²⁵ Ayrim ekspertlarning fikricha, Zangezo‘r yo‘lagining yaratilishi BTQ temir yo‘lining ahamiyatini pasaytiradi. Biroq, Ozarbayjonning Zangezo‘r yo‘lagini yaratishdagi maqsadi BTQni foydalanilmay qoldirmaslik emas, chunki har ikki yo‘l ham Ozarbayjon uchun muhim. Yangi yo‘lak Ozarbayjonning Turkiya va Qora dengizga strategik muhim transport yo‘nalishlarini diversifikatsiya qilishga xizmat qiladi. BTK ham Qora dengiz portlariga qisqaroq kirish imkonini beradi. Shuningdek, O‘rta yo‘lak orqali tashilayotgan yuklar hajmi yil sayin ortib bormoqda. Shunday ekan, kelgusida o‘sib borayotgan yuk hajmini barqaror tashish uchun ikki yo‘nalishga ega bo‘lish samaraliroq bo‘ladi.²⁶

2021-yilning 26-oktabr kuni Prezident Ilhom Aliyev va uning turkiyalik hamkasbi Rajab Tayyip Erdog‘on Ozarbayjondagi Zangezo‘r yo‘lagining bir qismi bo‘lgan Horadiz-Jabrail-Zangilon-Agband avtomobil yo‘liga tamal toshini qo‘yishdi.²⁷ Albatta ushbu yo‘lak muhim hisoblanadi, chunki Markaziy Osiyodan Yaqin Sharq va Yevropagacha bo‘lgan 4700 kilometr dan ortiq hududda iqtisodiy va savdo hamkorlikni mustahkamlanishida sezilarli rol o‘ynaydi.

O‘zbekiston transport vazirining sobiq o‘rinbosari Abdusamat Mo‘minov Trendga bergan eksklyuziv intervyusida Zangezo‘r yo‘lagi juda muhim loyiha ekanligi, bu yo‘lak 5-10 million tonnaga yaqin yuklarni tashish imkoniyatini berishi va ushbu transport yo‘nalishining foydasi ham uning geografik qulayligida ekanligini e‘tirof etdi. Shuningdek, ushbu loyiha tufayli O‘zbekiston yuklarini Ozarbayjon hududi orqali tashish sezilarli darajada oshishini ta’kidladi.²⁸

Islomobod Global va strategik tadqiqotlar markazining geosiyosat va iqtisod bo‘yicha ekspertlar kengashi a‘zosi, doktor Mehmedul-Hasan Xonning aytishicha, Zangezo‘r yo‘lagi

²⁴ Istanbul hosted 8th Summit of Cooperation Council of Turkic-Speaking States, 12.11.2021

<https://president.az/en/articles/view/54183>

²⁵ Илхам Керимли Подчеркнута важность Зангезурского коридора для облегчения грузовых перевозок между Турцией и Центральной Азией 2022. <https://caspiannews.com/news-detail/zangazur-corridors-importance-in-facilitating-cargo-between-turkiye-central-asia-highlighted-2022-6-8-0/>

²⁶ Orkhan Baghirov The Impact of the opening of Zangezur Corridor on Regional Transportation and Communication Lines OCTOBER-2021

²⁷ Мушвиғ Мехтиев Тюркские государства поддерживают открытие Зангезурского коридора <https://caspiannews.com/news-detail/turkic-states-support-opening-of-zangazur-corridor-2021-11-15-0/>

²⁸ Узбекистан поддерживает инициативу Азербайджана по запуску Зангезурского коридора 19 май 2023 <https://www.trend.az/azerbaijan/business/3750235.html>

Tinch okeanidan Turkiyaga ko‘plab savdo yo‘llarini ochib, Kaspiy mintaqasini Markaziy Osiyo bilan bog‘laydi. Ozarbayjon va Armaniston uchun ijtimoiy-iqtisodiy, geosiyosiy va geostrategik manfaatlarni keltirib chiqaradi.²⁹

Yaqin Sharq bo‘yicha tahlilchi va Turkiyaning “Fikir Turu” tahlil markazi tadqiqotchisi Orif Keskinning aytishicha, Zangezo‘r yo‘lagi Naxchivan viloyatining ko‘p yillik qamaliga barham beradi va Ozarbayjonning mintaqaviy aloqa tarmoqlaridagi rolini o‘zgartiradi.³⁰ Ushbu yo‘lak mintaqada joylashgan viloyatlarning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga olib keladi.

Shunday qilib, O‘zbekiston-Ozarbayjon Respublikalarining transport-tranzit sohasini rivojlantirish omillarini tahlil qilar ekanmiz, AIR markazi yetakchi maslahatchisi Orxan Baghirov fikricha, Zangezo‘r yo‘lagining ochilishi mintaqa rivojiga ijobiy hissa qo‘shadi. Yangi yo‘lak orqali mamlakatlar o‘rtasidagi iqtisodiy va ishbilarmonlik aloqalarining kengayishi butun mintaqa rivojiga yordam beradi. Zangezur yo‘lagi mintaqadan o‘tuvchi xalqaro transport yo‘laklariga yangi arteriya qo‘shib, Janubiy Kavkazning xalqaro iqtisodiy aloqalar tizimidagi mavqegini mustahkamlaydi.³¹ Shunday, muhim missiyalarni taqazo qilayotgan ushbu yo‘lak biz uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlash joizki, O‘zbekiston-Ozarbayjon o‘rtasidagi transport sohasida olib borilgan hamkorlik aloqalari 1996 yildan yaxshi rivojlangan, XX asrning so‘ngi XXI asrning boshlarida kuzatilgan ma’lum iqtisodiy ko‘rsatkichlarning pasayishiga qaramay, manfaatlar va iqtisodiy munosabatlar transport sohasidagi muammolarni yechimini topilishiga olib keldi. Bir biri bilan zanjir kabi bog‘liq bu yo‘nalishlar bevosita hamkorlik aloqalarining rivojlanishiga ta’sir qilgan. Shuning uchun TRASEKA loyihasi temir yo‘l orqali savdo-sotiq amalga oshirilishida ikki mamlakatning muhim hamkorlik yo‘nalishlaridan hisoblanadi. O‘z navbatida, Baku-Tbilisi-Kars temir yo‘li ham O‘zbekiston uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, Ozarbayjonning transport loyihalari bo‘yicha harakatlarini O‘zbekiston doim qo‘llab quvvatlaydi. Xususan, Zangezo‘r yo‘lagi Turkiya bilan ham iqtisodiy tovar almashinuvining yanada oshishiga turtki bo‘ladi. Transport yo‘nalishida olib borilayotgan hamkorlik bevosita iqtisodiy munosabatlarning rivojlanishiga hamda strategik hamkorlikning shakllanishiga olib kelishini O‘zbekiston va Ozarbayjonning munosabatlarida yaqqol ko‘rish mumkin. O‘zbekiston Respublikasi va Ozarbayjon Respublikasi transport yo‘nalishida uzoq yillik aloqalarini tahlil qilish natijasida yildan yilga ushbu munosabatlar ijobiy ko‘rinishda siljib borayotgani hamda bu yo‘nalishni yanada rivojlantirish ikki mamlakat uchun ham manfaatli ekanligini ko‘rsatdi.

Janubiy Kavkaz mintaqasini Markaziy Osiyo mintaqasi bilan bog‘lovchi muhim tarmoq sifatida aynan transport sohasi maydonga chiqadi. Turli loyihalar va tashkilotlar ishtirokida mamlakatlarning birlashib, manfaatli hamkorlik olib borishlari vaqt sinovidan o‘tgan munosabatlarni mustaxkamlanishiga olib keladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Milliy Arxiv materiallari Fond M -37, R-1, Y-1758, bet 111
2. MA materiallari Fond M-37, R-1, Y-2917, bet 132

²⁹ Мушви́г Мехтиев Президент Алиев заявил, что азербайджанси вернутся Зангезур спустя столетие. 2021 <https://caspiannews.com/news-detail/president-aliyev-says-azerbaijanis-to-return-to-zangazur-after-a-century-2021-7-17-0/>

³⁰ Мушви́г Мехтиев Тюркские государства поддерживают открытие Зангезурского коридора <https://caspiannews.com/news-detail/turkic-states-support-opening-of-zangazur-corridor-2021-11-15-0/>

³¹ Orkhan Baghirov The Impact of the opening of Zangezur Corridor on Regional Transportation and Communication Lines OCTOBER-2021

3. MA materiallari Fond M-7 R-1 Y-722 bet 149
4. MA materiallari Fond M-7 R-1 Y-722 bet 65
5. MA materiallari Fond M-7 R-1 Y-722 bet 13
6. MA materiallari Fond M-7 R-1 Y-722 bet 7
7. O‘zbekiston Prezidenti BMT Bosh Assambleyasining 78-sessiyasida nutq so‘zladi
<https://president.uz/oz/lists/view/6679>
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-158 sonli “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni, 11.09.2023
9. 2018 — 2022 yillarda Transport infratuzilmasini takomillashtirish va yuk tashishning tashqi savdo yo‘nalishlarini diversifikatsiyalash chora-tadbirlari to‘g‘risida, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori, 02.12.2017 yildagi PQ-3422-son <https://lex.uz/docs/3436209#4730712>
10. Temir yo‘l sohasini isloh qilish bo‘yicha takliflar ko‘rib chiqildi
https://uza.uz/oz/posts/temir-yol-sohasini-isloh-qilish-boyicha-takliflar-korib-chiqildi_523204
11. А.Г. Пилин. Транзитный потенциал стран Южного Кавказа // Транспорт связь новых независимых государствах: Особенности факторы развития М.2013 str.126
12. Активная внешняя политика Узбекистана открывает новые перспективы сотрудничества между Центральной Азией Кавказом <https://isrs.uz/ru/xorijiy-ekspertlar-fikri/aktivnaa-vnesnaa-politika-uzbekistana-otkryvaet-novye-perspektivy-sotrudnicestva-mezdu-centralnoj-aziej-i-kavkazom>
13. EU looks to Azerbaijan for Central Asian connections
<https://caliber.az/en/post/96539/>
14. Грузоперевозки по железнодорожной линии Баку-Тбилиси-Карс превысили 1 млн тонн. <https://report.az/ru/infrastruktura/gruzoperevozki-po-zheleznodorozhnoj-linii-baku-tbilisi-kars-prevysili-1-mln-tonn/>
15. Илхам Керимли Подчеркнута важность Зангезурского коридора для облегчения грузовых перевозок между Турцией Центральной Азией 2022.
<https://caspiannews.com/news-detail/zangazur-sorridors-importance-in-facilitating-cargo-between-turkiye-central-asia-highlighted-2022-6-8-0/>
16. Istanbul hosted 8th Summit of Cooperation Council of Turkic-Speaking States, 12.11.2021 <https://president.az/en/articles/view/54183>
17. Железнодорожный проект века "Баку-Тбилиси-Карс" введен строй, Вестник Кавказа 2017 <https://vestikavkaza.ru/news/ZHeleznodorozhnyu-proekt-veka-Baku-Tbilisi-Kars-vveden-v-stroy.html>
18. Мехдиев Э.Т. Азербайджан системе международных транспортных коридоров / Э.Т.Мехдиев, И.А.Гулиев // Евразийский юридический журнал. 2017. №1 (104). — С. 59-61.
19. Мушви́г Мехтиев Президент Алиев заявил, что азербайджанси вернутся Зангезур спустя столетие. 2021 <https://caspiannews.com/news-detail/president-aliyev-says-azerbajjanis-to-return-to-zangazur-after-a-century-2021-7-17-0/>
20. Мушви́г Мехтиев Тюркские государства поддерживают открытие Зангезурского коридора <https://caspiannews.com/news-detail/turkic-states-support-opening-of-zangazur-corridor-2021-11-15-0/>
21. Orkhan Baghirov The Impact of the opening of Zangezur Corridor on Regional Transportation and Communication Lines OCTOBER-2021

22. Rovshan Ibrahimov The Development of the Transport Sector in Azerbaijan: The Implementation and Challenges //Caucasus International 2016 page 106
23. T.Abdullayeva, “Markaziy Osiyoda transport infratuzilmasi: holati va istiqbollari”, Markaziy Osiyo va Kavkaz, №3 (9), 2001, bet. 149.
24. Taleh Ziyadov Azerbaijan The New Silk Roads. Transport and Trade in Greater Central Asia Edited by S. Frederick Starr Central Asia-Caucasus Institute & Silk Road Studies Program, 2007 page 304
25. Узбекистан поддерживает инициативу Азербайджана по запуску Зангезурского коридора 19 май 2023
<https://www.trend.az/azerbaijan/business/3750235.html>